

Α ΕΙΣΗΓΗΣΗ

του δημάρχου Παναγιώτη Νάνου στο Δημοτικό Συμβούλιο Λίμνης Πλαστήρα, με θέμα: *«Ανακήρυξη του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα σε Μαρτυρικό Δήμο και μαρτυρικών κοινοτήτων στην Κατοχή 1941 – 1944»*

Το 2023 συμπληρώνονται 80 χρόνια από το κάψιμο των χωριών Μορφοβούνι και Μεσενικόλα από τους Ιταλούς κατακτητές τον Ιούνιο του 1943 και το κάψιμο όλων σχεδόν των κοινοτήτων του σημερινού Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, από τους Γερμανούς κατακτητές τον Νοέμβρη – Δεκέμβρη του 1943, οι οποίοι ισοπέδωσαν ορισμένα χωριά και εκτέλεσαν όσους βρήκαν μπροστά τους. Παράλληλα, την ίδια χρονιά σημειώνονται τραγικά γεγονότα που σημάδεψαν την Ιστορία του τόπου μας, αλλά και της χώρας της ίδιας, όπως ο Εμφύλιος που ακολούθησε.

Το 1943 έδειχνε ότι θα είναι μια ελπιδοφόρα χρονιά για την Εθνική Αντίσταση, τα χωριά της Νεβρόπολης συμμετείχαν σύσσωμα στο αντάρτικο το οποίο γιγαντώθηκε. Στις 12 Μάρτη 1943, τμήματα του ΕΛΑΣ κατεβαίνουν από τα ορεινά και απελευθερώνουν την Καρδίτσα από τους Ιταλούς, καθιστώντας την ελεύθερη πρωτεύουσα της Ευρώπης, όπως ανέφερε το BBC αναγγέλλοντας την είδηση. Την ίδια εποχή στο οροπέδιο της Νεβρόπολης κατασκευάζεται το αντάρτικο «αεροδρόμιο – φάντασμα». Στις 26 Ιουλίου του 1943, συνέρχεται το Α' Πανθεσσαλικό Συνέδριο του ΕΑΜ με συμμετοχή 4.000 αντιπροσώπων απ' όλες τις ΕΑΜικές οργανώσεις της Θεσσαλίας στο μοναστήρι της Κορώνας.

Ωστόσο, το 1943 σημαδεύτηκε από βία και βαρβαρότητα ενός πολέμου που δείχνει το αποκρουστικό του πρόσωπο: Κάψιμο των χωριών, εκτελέσεις αμάχων, βιασμούς γυναικών, φριχτούς βασανισμούς, ομηρίες, κλοπές, ωμή βαρβαρότητα σε βάρος του άμαχου πληθυσμού με προσβολή αξιών, πράξεις που συνιστούν εγκλήματα πολέμου, τα οποία δεν παραγράφονται. Ανυπολόγιστες είναι οι καταστροφές σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Το κάψιμο των χωριών ήταν πολλά περισσότερα από την απουσία εστίας για τις εκατοντάδες οικογένειες που έμειναν γυμνοί, ανέστιοι, πένητες και ασθενείς. Η φωτιά αφάνισε αρχιτεκτονικά και άλλα στοιχεία, χάθηκαν μνημεία ενός Λαϊκού Πολιτισμού, μαζί και πολύτιμα τεκμήρια Συλλογικής και ατομικής μνήμης.

Ακροθιγώς αναφέρουμε ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν την τύχη των χωριών μας, τα οποία στοιχειοθετούν την ανακήρυξη Μαρτυρικού Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, αναλυτικά τεκμήρια στην βιβλιογραφία που αναφέρεται ήδη στην εισήγηση, επιπρόσθετα τεκμήρια και μνήμες επιζώντων καταχωρούνται στην ειδική έκδοση (4^ο τεύχος 2023) του περιοδικού «Ιστορήση», που θα κυκλοφορήσει τον Μάϊο 2023 και συνοδεύει την παρούσα απόφαση συμπληρωματικά:

Στις 6 Μαρτίου 1943 το Βουνέσι βομβαρδίστηκε από ιταλικό αεροπλάνο, το οποίο αφού έκαμε αναγνωριστικές πτήσεις, έριξε περίπου δέκα βόμβες από το κέντρο του χωριού και με κατεύθυνση τη βρύση «Ζάβα», σκορπώντας τρόμο και θάνατο, αφήνοντας χαλάσματα, δύο νεκρούς, τον Σωτήρη Νταλαγιώργο πατέρα πέντε παιδιών και τον εξάχρονο Γιωργάκη Κ. Κυρίτση, ο οποίος σκοτώθηκε στην αγκαλιά της μάνας του από θραύσματα οβίδας την ώρα που γυναίκα έτρεχε έντρομη για να κρυφτεί την ώρα του βομβαρδισμού. Εκτός της ίδιας (Θεοδώρας Κυρίτση)

τραυματίστηκε η Αικατερίνη Αλεξανδρή, άλλοι κάτοικοι ελαφρότερα. Ορισμένα σπίτια καταστράφηκαν ολοσχερώς και άλλα μερικώς.

Στις 13 Ιουνίου 1943 τα χωριά Μορφοβούνι (Βουνέσι) και Μεσενικόλας κήκαν ολοσχερώς από τους Ιταλούς, οι οποίοι εκτέλεσαν όσους βρήκαν μπροστά τους. Οι Ιταλοί ξεκίνησαν καίγοντας τα κεφαλοχώρια Πόρτα και Μουζάκι, αλλά και μικρότερα χωριά όπως Πορτή, Σκλάταινα, Βασισιά.

Ανεβαίνοντας από τον Άγιο Ακάκιο προς το οροπέδιο της Νεβρόπολης, πέρασαν από τον κτηνοτροφικό οικισμό Ραχωβίτσα, όπου έκαψαν τα λιγοστά σπίτια και εκτέλεσαν τα αδέρφια Σταμογιώργο Γιάννη και Σταμογιώργο Θωμά και τον πρώτο ξάδελφό τους Σταμογιώργο Γιώργο.

Ακολούθως, κατευθύνθηκαν στο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, το οποίο λειτουργούσε ως σανατόριο φυματικών από το 1937 μέχρι και το 1941, όποτε έφυγαν οι τελευταίοι άρρωστοι. Οι Ιταλοί πυροβόλησαν τον φύλακα του μοναστηριού, ο οποίος διέφυγε και πυρπόλησαν το μοναστηριακό συγκρότημα, το οποίο καταστράφηκε ολοσχερώς. Η εκκλησία λόγω του ότι ήταν άδεια από εξοπλισμό που θα μπορούσε να καεί, σώθηκε με μόνη απώλεια τον δεύτερο τρούλο, ο οποίος έπεσε μάλλον λόγω της υπερθέρμανσης από τις φλόγες των καιόμενων κελιών.

Ακολούθως, οι Ιταλοί κατακτητές πήγαν στο Βουνέσι, το οποίο είχαν εγκαταλείψει σχεδόν όλοι οι κάτοικοι. Προηγήθηκε μάχη μικρής διάρκειας στην είσοδο του χωριού από ένοπλους αντάρτες του ΕΛΑΣ, οι οποίοι επιχείρησαν να εμποδίσουν τους Ιταλούς να εισέλθουν στο χωριό. Από τα πλέον των 300 οικιών και στάβλων που είχε το χωριό, μόνο 6 σπίτια σώθηκαν, καθώς η φωτιά έσβησε λόγω έλλειψης οξυγόνου και οι ζημιές σε αυτά ήταν περιορισμένες.

Στο Βουνέσι οι Ιταλοί την ημέρα του ολοκαυτώματος εκτέλεσαν 13 αμάχους, τους εξής: Γιαννάκου Ελένη, Καφετζής Αντώνης, Κοντοστέργιος Γιάννης, Κυρίτσης Γιώργος Κωσταρέλος Νίκος, Νταλαγιώργος Σωτήριος, Πεντζοπούλου Αγορίτσα, Ρεφενέ Παναγιώτα, Ρεφενές Βασίλης, Ρεφενές Γιώργος, Σταμογιώργος Γιάννης, Σταμογιώργος Θωμάς και Σταμογιώργος Γιώργος. Κατά την αναγκαστική μετακίνηση των κατοίκων στα βουνά, από το κρύο και την διανυκτέρευση στην ύπαιθρο πέθανε από κακουχία βρέφος 30 ημερών, αβάπτιστο αγόρι του Φώτη Κοτοπούλη.

Όσοι από τους κατοίκους έκαμαν το λάθος και έμειναν στο χωριό, ή αντικειμενικά για λόγους αδυναμίας δεν μπορούσαν να μετακινηθούν, όπως η μητέρα Ρεφενέ Παναγιώτα και τα δύο ανάπηρα παιδιά της Ρεφενές Γιώργος και Ρεφενές Βασίλης, και άλλες ηλικιωμένες γυναίκες με προβλήματα υγείας, έχασαν την ζωή τους. Ελάχιστοι όμηροι επέζησαν, ανάμεσά τους ο ταγματάρχης του Ελληνικού Στρατού Θεοδόσης Κυριαζής, ο οποίος προέτρεπε τους κατοίκους να μην αποχωρήσουν και ότι οι Ιταλοί στρατιωτικοί είναι πολιτισμένοι, θα τηρήσουν την στρατιωτική τους τιμή και δεν θα στραφούν κατά αμάχων. Ο ίδιος ωστόσο, και κυρίως η οικογένειά του ένωσαν την βία και τους αλληπάλληλους βιασμούς των γυναικών της οικογένειας. Η νεαρή κόρη καταστράφηκε ψυχικά, δεν συνήλθε ποτέ από το σοκ και κατέληξε σε Ψυχιατρείο, όπου και απεβίωσε μετά από χρόνια.

Ο Μεσενικόλας ήταν το δεύτερο χωριό που αφάνισαν οι Ιταλοί και το έκαψαν ολόκληρο, στις 13/6/43, ενώ εκτέλεσαν πολλούς αμάχους, κυρίως ηλικιωμένους που λόγω αδυναμίας δεν εγκατέλειψαν τα σπίτια τους. Οι αντάρτες με επικεφαλής τον

Περικλή Παπαδημητρίου (Ιταμος), για να εμποδίσουν την άνοδο των Ιταλών που διέρχονταν τον αμαξητό δρόμο Καρδίτσας - Αγρινίου, ανατίναξαν την γέφυρα στο ρέμα «Μύλος του Παπαδούλη» αναγκάζοντας τους Ιταλούς να ανέβουν πεζοί, από το μονοπάτι που οδηγεί στο Μεσενικόλα. Εκεί, οι κατακτητές εκτέλεσαν όσους βρήκαν, ενώ έκαψαν το χωριό στο σύνολό του.

Τα θύματα των Ιταλών στο Μεσενικόλα είναι: Παπαγρηγορίου Δημήτριος Ιερέας, Αντωνάκη Αικατερίνη, Βλάτσιου Καλιόπη, Ευθυμίου Αικατερίνη, Καραμήτρος Αντώνιος, Καλλιás Βασίλειος, Καρβούνη Κωνσταντίνα, Μήτσιου Χαρίκλεια, Παπαγρηγορίου Βασίλειος, Στυλογιάννη Μαρία, Στυλογιάννης Νικόλαος, Σφέτσιου Αγορίτσα. Επίσης Ιταλοί σκότωσαν σε άλλη χρονική στιγμή τους Μεσενικολίτες αμάχους Αθανασίου Θωμά και Καραμήτρο Χρήστο (30/3/1943)

Στο Μοσχάτο τον Ιούνιο οι Ιταλοί έκαψαν το Δημοτικό Σχολείο, τον Αϊ-Γιάννη, ένα καφενείο και ένα ποιμνιοστάσιο στις παρυφές του χωριού. Είχαν σκοπό να κάψουν το χωριό, αλλά σώθηκε χάρη σε έναν κάτοικο ονόματι Κολοφωτιά από το Μοσχάτο, ο οποίος είχε εργαστεί για χρόνια στο Παρίσι, γνώριζε γαλλικά και διαπραγματεύτηκε την σωτηρία του χωριού.

Τον Νοέμβριο του 1943, οι Γερμανοί στο πλαίσιο των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων «Πάνθηρ» αποφασίζουν να καταστρέψουν το σύνολο των χωριών για να καταστείλουν την Αντίσταση. Οι επιχειρήσεις διήρκησαν από 27-11-1943 έως 3-12-1943 και τις έκαμε η διαβόητη μεραρχία «Εντελβαϊς».

Η επιδρομή των Γερμανών στη Νεβρόπολη (*σήμερα περιοχή Λίμνης Πλαστήρα*) θα είχε περισσότερο καταστροφικά αποτελέσματα, αλλά οι χειμωνιάτικες καιρικές συνθήκες (*βροχερός καιρός, ομίχλη και χιόνι στις βουνοκορφές*) περιόριζαν την δράση των βομβαρδιστικών αεροπλάνων, ενώ η υγρασία εμπόδιζε την μετάδοση της φωτιάς. Τα στοιχεία για το μέγεθος της καταστροφής διαφέρουν ως προς τις πηγές, εμείς εδώ υιοθετούμε τα στοιχεία όπως τα κατέγραψε ο Λάμπρος Καταφυγιώτης, δικηγόρος και βουλευτής Καρδίτσας, ο οποίος ζήτησε και πήρε «*σημείωμα το οποίον μοι εδόθη υπό της Αγροτικής Τραπέζης*», όπως ο ίδιος γράφει στο βιβλίο του «*Ιστορία της Θεσσαλίας και οι Θεσσαλοί Αγρόται*» έκδ. Γ.Π. Ξένου, Αθήνα 1947. Σελ.105

Για να διευκολύνουμε της παράθεσης στοιχείων, αλλά και της εξαγωγής συμπερασμάτων παραθέτουμε τον πίνακα συμπληρωμένο με τις δύο ονομασίες των χωριών και αριθμητικά τους νεκρούς. Τα στοιχεία σε ότι αφορά τα σπίτια αν και αποκλίνουν, εκτιμούμε ότι είναι κοντά στην πραγματικότητα.

Τα στοιχεία της ΑΤΕ δείχνουν ότι είναι περισσότερο αξιόπιστα, διότι βασίζονται σε στοιχεία για επούλωση των καταστροφών, ενώ αυτά των ανταρτών είναι ελλιπή, δεδομένου ότι γράφονται ως αναφορά που πρέπει να πάει στο Αρχηγείο για ενημέρωση για απώλειες και καταστροφών και χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα της ολοκληρωμένης γνώσης, πόσο δε μάλλον της επιβεβαίωσης. Τα στοιχεία που διασώθηκαν μέσα από μαρτυρίες επιζώντων ενισχύουν την εκτίμηση ότι τα στοιχεία της ΑΤΕ είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα.

Τα ονοματεπώνυμα των νεκρών δεν αμφισβητούνται, διότι τα έχει διασώσει η συλλογική μνήμη και οι συγγραφείς βιβλίων τοπικής Ιστορίας. Αντίθετα, υπάρχουν και άλλα ονόματα νεκρών που εκτέλεσαν οι Ιταλοί και Γερμανοί, σε άλλες χρονικές

περιόδους πέραν των ημερομηνιών που αναφέρονται στο ολοκαύτωμα των κοινοτήτων μας.

ΠΑΛΑΙΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	ΚΑΗΚΑΝ Στοιχεία ΑΤΕ	ΚΑΗΚΑΝ Στοιχεία ΕΛΑΣ	ΕΚΤ/ΝΤΕΣ από Γερμανούς	ΕΚΤ/ΝΤΕΣ από Ιταλούς	ΑΜΑΧ ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ
Βουνέσι	Μορφοβούνι	233	191	15 οικίες και 14 αχυρώνες	8	13	21 + 5 = 26
Μεσηνικόλα	Μεσενικόλας	309	222	2 οικίες	8	12	20 + 7 = 27
Ι.Μονές	Κορώνας + Αγ. Τριάς			Ολοσχερώς	1		1
Βλάσδο	Μοσχάτο	187	127	114	6		6
Κερασιά	Κερασιά	93	36	Δεν αναφέρεται			
Στούγκο	Κρυονέρι		6	6			
Νεοχώρι	Νεοχώρι	217	80	50 οικίες και καλύβες	2 άντρες		2
Μπεζούλα	Πεζούλα	154	144	80 χωρίς τα Καλύβια	15		
Νεράϊδα	Νεράϊδα	110	90	110 (όποια αι οικία)	400		400
Σερμενίκο	Φυλακτή	206	112	100 οικίες	6		6
Καρβασαράς	Καρβασαράς	60	47				
Καρίτσα	Καρίτσα Δολόπων	120	100	100 οικίες	0		
Καρίτσα	ΡάφναΚαρίτσας		2		1		1
Καρίτσα	Μέγα Ρέμα Καρίτσας		0		1		1
Καρίτσα	Πλακατό Καρίτσας		2		2		2
ΣΥΝΟΛΟ		1.689	1.159	481	444	25	464

Τραγικός ήταν ο απολογισμός από τις Γερμανικές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στα χωριά της Νεβρόπολης, οι οποίες διήρκησαν από 27-11-1943 έως 3-12-1943. Στόχος τους ήταν να καταστρέψουν το αντάρτικο αεροδρόμιο, να διαλύσουν τις εστίες αντίστασης, να αφανίσουν το αρχηγείο των Άγγλων, να χτυπήσουν τους Ιταλούς. Καταστροφές που προκάλεσαν οι Γερμανοί είναι σημαντικές και θα ήταν ασύγκριτα πολλαπλάσιες, αν δεν απομακρύνονταν οι κάτοικοι από τα χωριά και να κρυφτούνε στα βουνά. Επίσης, τα καμένα σπίτια θα ήταν περισσότερα αν δεν υπήρχε ο φόβος των αντάρτικων επιθέσεων, όπως και οι καιρικές συνθήκες του χειμώνα, με το κρύο και την υγρασία που περιόριζαν την ανάπτυξη και επέκταση της φωτιάς. Παρόλα αυτά, κάηκαν:

Βουνέσι: Εκτελέστηκαν από Γερμανούς οκτώ (8) άμαχοι: Βασιλούλης Ευάγγελος, Βησσαρίου Βασίλης, Γαλανούλης Βασίλης, Κατσακιώρης Θεόδωρος, Καφαντάρης Κώστας (όχι ο Νικηταράς), Καφεντζή Παρασκευή (Τσέβω), Μπακαλάκος Χριστόφορος, Πίντζιος Απόστολος. Λοιποί νεκροί άμαχοι (1941 – 1944): Καρανίκας Ηλίας, Μανώλης Χρήστος, Σταύρου Βασίλειος, Τσιμογιάννης Ευάγγελος (μαθητής σκοτώθηκε από χειροβομβίδα). Σύγχυση υπάρχει για τις πραγματικές κατοικίες που κάηκαν ολοσχερώς από τους Γερμανούς. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΑΤΕ, κάηκαν 191 σπίτια από τα 233, ενώ οι αντάρτες κάνουν αναφορά για 15 οικίες και 14 αχυρώνες. Στην πραγματικότητα οι Γερμανοί επιχείρησαν να κάψουν τα καμένα σπίτια από τους Ιταλούς, ωστόσο η φωτιά δεν εξαπλώθηκε λόγω των καιρικών συνθηκών και υγρασίας, αλλά και της περιορισμένης καύσιμη ύλης.

Μεσενικόλας: Κάηκαν από τα 222 σπίτια από τα 309 και εκτελέστηκαν οι άμαχοι: Ζαχαρή Χαρίκλεια, Καρασιώτος Αναστάσιος, Μαστραπάς Γεώργιος, Μηλιώνης

Ιωάννης, Μηλιώνης Ευάγγελος, Τσιλιώνης Σωτήριος, Τσαγανός Βασίλειος, Σφέτσιου Αριστεά. Επίσης, οι Γερμανοί σκότωσαν σε άλλη χρονική στιγμή τους: Καραμήτρο Δημήτριο, Καραμήτρο Γεώργιο, Καλαμάτα Αριστεΐδη, Μπαλάφα Γεώργιο και Μπουμπουλίδη Σωτήριο.

Μοσχάτο (Βλάσδο): Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς ο Ασκητής Θωμάς, Πελεκούδας Απόστολος, Δημάκης Μελέτης, Καρακώστας Μιχάλης, η Καλλισθένη Παπάκου, ανάπηρη γυναίκα και ένα παιδί, ο Δημήτρης Αργύρης, έφηβος τσοπάνης από Νεοχώρι ο οποίος εργαζόταν στο Μοσχάτο. Κάηκαν σχεδόν όλα τα σπίτια, 125 – 150 κάηκαν και γλίτωσαν 24 με ζημιές, καθώς και η Μονή Κορώνας, πλην της εκκλησίας στην οποία έσβησε η φωτιά και θεωρήθηκε θαύμα της Παναγίας.

Μ-Πεζούλα: Νεκροί 15 συνολικά: Αντωνάκης Δημήτριος, Αντωνάκη Ανδριανή ή Ανδρονίκη, σύζυγος Δημητρίου, Αντωνάκη Γεωργία, Αντωνάκη Παρασκευή (κάηκε ζωντανή στο σπίτι της), Θυμιόπουλος Δημήτριος του Νικολάου (γενν 1881), Καλούτσας Αναστάσιος του Αποστόλου, (1875) Κοράκη Δημητρούλα (βρέθηκε «γαζωμένη» από σφαίρες στο πίσω μέρος του σπιτιού όπου πήγε να κρυφθεί), Μαλέτσικας Ιωάννης του Αντωνίου (1875), Μαλέτσικα Μαριγούλα σύζυγος (βρέθηκε «γαζωμένη» από σφαίρες στο Προσήλιο), Μαλέτσικα Παρασκευή, Μαλέτσικας Χρήστος του Ιωάννου (1917), Μαυρογιάννης Απόστολος του Νικολάου (1887) τραυματίστηκε αρχικά από σφαίρες, πήγε να κρυφτεί στην εκκλησία όπου τον έκαψαν, Μπαλασκόνη Ευαγγελία, Μπαλασκόνη Μαρία, Πασχάλη Ευθυμία (χήρα Σπύραινα). Τραυματίας 1, όμηροι (3). Εκάησαν 80 σπίτια.

Σερμενίκο (Φυλακτή): Από τα 206 σπίτια κάηκαν τα 190 περίπου, σώθηκαν 15, ενώ τα 112 καταστράφηκαν ολοσχερώς. Εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς οι Γιαννάκος Χρήστος του Αναστασίου, Μαγαλιός Γιώργος του Αθανασίου, Γωγούλης Χρήστος του Ιωάννη, Λινάς Κώστας του Νικολάου και η σύζυγος αυτού Λινά Βαΐα, όπως και η Αυγέρου Κωνσταντία

Νεοχώρι: από τα 200 περίπου σπίτια τα οποία ήταν αραιά και χωρίς να εφάπτονται, οι γερμανοί έκαψαν περί τα 80 σπίτια και εκτέλεσαν δύο άντρες, οι οποίοι ήταν αιχμάλωτοι, όπως ο Παντελής Τσιούνης, αλλά και ο Βασίλης Κρομούδας (Φρίξος), ο οποίος έπεσε μαχόμενος στη Ράφηνα.

Νεράϊδα: Ο παραθεριστικός οικισμός Νεράϊδας υπέστη ολοκληρωτική καταστροφή, κάηκαν όλα τα σπίτια, καθότι εκεί ήταν η έδρα του αρχηγείου των Εγγλέζων, αλλά φιλοξενούνταν και μέρος της Μεραρχίας Πινερόλο, άοπλοι Ιταλοί τους οποίους σκότωσαν οι Γερμανοί, ανεξακρίβωτος ο αριθμός, λέγεται **περίπου 350 με 400**, ενώ εκατοντάδες άλλοι χάθηκαν από ασθένειες και υποσιτισμό. Υπολογίζεται ότι χάθηκαν περί τους 1000 με 1.100 Ιταλοί, αναλυτικά στην σχετική βιβλιογραφία. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον οικισμό της Νεράϊδας οι Γερμανοί φεύγοντας ανατίναξαν ακόμα και τις βρύσες για να μην υπάρχει πόσιμο νερό.

Στον οικισμό Ράφηνα Καρίτσας, έκαψαν ένα σπίτι και μία καλύβα, αλλά σώθηκαν, διότι ο αντάρτης «Φρίξος», Βασίλης Κρομμύδας απ' το Νεοχώρι, φρούραρχος στο αντάρτικο αεροδρόμιο άρχισε μόνος του να βάλει κατά των Γερμανών. Ο Φρίξος οχυρώθηκε στη θέση «Κήποι», απέναντι απ' τον οικισμό, προκειμένου να δώσει χρόνο στα γυναικόπαιδα να καταφύγουν στα βουνά της Καρίτσας, αφού πρώτα έδιωξε τον άοπλο σύντροφό του Γιώργο Σακκελάρη. Αντιστάθηκε μόνος εναντίον

όλων, μέχρι που με αυτοθυσία έπεσε νεκρός απ' τα πυρά των Γερμανών, σώζοντας έτσι τη Ράφηνα απ' το κάψιμο και τους άμαχους που διέφυγαν και γλίτωσαν.

Στον οικισμό Πλακωτό Καρίτσας, έκαψαν δύο σπίτια και σκότωσαν εκεί τον Παντελή Τσιούνη, που μάλλον τον είχαν αιχμαλωτίσει στο Νεοχώρι.

Στη συνέχεια, οι Γερμανοί διανυκτέρευσαν στην Καρίτσα και χαράματα ξεκίνησαν για τον **Καρβασαρά**. Κοντά στον οικισμό Χόλιανο της Καρίτσας συνέλαβαν τον Πρόεδρο της κοινότητας Καρίτσας Ηλία Βασ. Τσιλίκα, που δεν είχε προλάβει να απομακρυνθεί, τον βασάνισαν φρικτά, τον εκτέλεσαν και πέταξαν το πτώμα στον ποταμό Καριτσιώτη.

Στον Καρβασαρά οι Γερμανοί έβαλαν φωτιά στα πρώτα σπίτια, κήκαν ολοσχερώς επτά (7) σπίτια και άλλα σαράντα (40) έπαθαν ζημιές. Αιτία της ακύρωσης του καταστροφικού έργου ήταν δύο παλικάρια του χωριού, ο Κλέος Θανασός κι ένας σύντροφός του, οι οποίοι άρχισαν να βάζουν κατά των Γερμανών μόνο μ' ένα μάνλιχερ κι ένα γκρά. Αντιτάλησε η ρεματιά και τα πετροβούνια πολλαπλασίασαν τους πυροβολισμούς και οι Γερμανοί φοβισμένοι εγκατέλειψαν εσπευσμένα την περιοχή. Έτσι, σώθηκε ο Καρβασαράς με μικρές σχετικά απώλειες, αφού απ' τα 67 σπίτια κήκαν 7 και έπαθαν ζημιές 40 σπίτια και λοιπά κτίσματα (σύμφωνα με την επίσημη καταγραφή).

Κατεβαίνοντας στον οικισμό **Μέγα Ρέμα Καρίτσας**, μέσω του οροπεδίου Καραμανώλη, σκότωσαν τη γυναίκα του Γιώργου Μαλέτσικα απ' την Πεζούλα, που τη βρήκαν εκεί, αλλά δεν πρόλαβαν να κάψουν τα σπίτια λόγω της συμπλοκής του Καρβασαρά που τους υποχρέωσε να φύγουν εσπευσμένα.

Οι Γερμανοί κατευθύνθηκαν στην **Καρίτσα Δολόπων**, την οποία έκαψαν ολοσχερώς, με κέντρο των επιχειρήσεών τους την εκκλησία του Αϊ-Γιάννη. Το μεσημέρι της 29/11/1943 άρχισαν να καίνε τα σπίτια, ρίχνοντας εμπρηστική σκόνη και προκαλούσαν ανάφλεξη της με πυροβολισμό. Σύμφωνα με την τότε έκθεση του διοικητή τάγματος του ΕΛΑΣ Γρηγόρη Γερούκη «στην Καρίτσα εκάησαν περί τας 100 οικίας». Ωστόσο, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία στην κοινότητα Καρίτσας Δολόπων καταστράφηκαν ολοσχερώς εβδομήντα (70) οικίες και μερικώς δέκα (10) οικίες σε σύνολο 120 οικιών, χωρίς να συνυπολογιστούν στάβλοι, αποθήκες και καλύβες.

Στην Κερασιά οι Γερμανοί έκαψαν τα πρώτα σπίτια του χωριού, αλλά όταν πληροφορήθηκαν ότι επάνω από το χωριό ήταν η έδρα το 1/38 συντάγματος των ανταρτών, φοβήθηκαν και υποχώρησαν για να αποφύγουν την σύγκρουση.

Κατευθύνθηκαν στο Στούγκ' - σήμερα Κρυονέρι -, από το οποίο πέρασαν βιαστικά και έκαψαν στο διάβα τους 6 σπίτια.

Έπειτα, πέρασαν από τον οικισμό Καλύβια της Φυλακτής όπου έκαψαν ένα από τα δύο σπίτια και μετά έφυγαν για τα Καλύβια της Πεζούλας και το χωριό Πεζούλα, το οποίο αφάνισαν και εκτέλεσαν όσους βρήκαν μπροστά τους, 15 άτομα.

Από τα 12 χωριά του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, δύο δεν κήκαν: Ο Μπελοκομίτης σώθηκε κατά λάθος, διότι οι Γερμανοί ανεβαίνοντας κατά μήκος του Καριτσιώτη, ανέβηκαν δεξιά και έκαψαν τον οικισμό Πλακωτό της κοινότητας Καρίτσας,

νομίζοντας ότι είναι ο Μπελοκομίτης. Το Λαμπερό γλίτωσε ίσως λόγω της θέσης του, όπως είναι παράμερα και δεν βρέθηκε στον άξονα που είχαν χαράξει οι Γερμανοί, μέσω Καταφυγίου – Ι.Μ. Πέτρας, Νεβρόπολη, αλλά και διότι οι κατακτητές είχαν τον φόβο επίθεσης ανταρτών και σε προτεραιότητα είχαν την καταστροφή του αντάρτικου αεροδρομίου και των χωριών που υποστήριζαν το αντάρτικο.

Οι ανθρώπινες απώλειες θα ήταν αμέτρητες, αν οι κάτοικοι έγκαιρα δεν είχαν απομακρυνθεί από τα χωριά τους, για να καταφύγουν σε ασφαλή σημεία. Συνολικά οι ζημιές σε σπίτια, στάβλους και αποθήκες ήταν μεγάλες, ως ένα βαθμό αποτυπώνονται στα στοιχεία που περιγράφει ο βουλευτής Λάμπρος Καταφυγιώτης, με βάση το σημείωμα της Αγροτικής Τράπεζας στην οποία ζήτησαν στεγαστική συνδρομή.

Στην πραγματικότητα κανένας δεν μέτρησε επακριβώς τα καμένα και είναι βέβαιο ότι οι ζημιές είναι μεγαλύτερες από αυτές που φαίνονται στην αναφορά της Τράπεζας, πόσο δε μάλλον η αναφορά των ανταρτών στην οποία έκαμαν μία πρόχειρη καταγραφή. Οι περισσότεροι κάτοικοι επισκεύασαν εκ των ενόντων τα σπίτια, ενώ πολλά έμειναν έτσι και επιδιορθώθηκαν τα μεταπολεμικά χρόνια, στη δεκαετία του 1950, όταν μετά την λήξη του Εμφυλίου, περί το 1952-53, οπότε κτίζονται από την Πρόνοια μικρά σπιτάκια των δύο δωματίων, οι λεγόμενοι «πυρήνες», ενώ ελάχιστα σπίτια δεν επισκευάστηκαν ποτέ και έφτασαν ερείπια στις μέρες μας.

Ωστόσο, το βαθύτερο νόημα, 80, χρόνια μετά, δεν είναι να καταγράψουμε τις ζημιές με αριθμούς, αντίθετα έχει νόημα να αναδείξουμε το μέγεθος της καταστροφής σε όλα τα επίπεδα:

Α) Πρώτα απ' όλα ανεκτίμητης αξίας είναι η ζωή των ανθρώπων που χάθηκαν για πάντα, άμαχοι τους οποίους εκτέλεσαν επί τόπου ή αμυνόμενοι αντάρτες, καθώς και άλλοι που χάθηκαν από πείνα ή κακουχίες αργότερα. Ανάμεσα σε αυτούς χάθηκαν περισσότεροι από 1.000 Ιταλοί στρατιώτες της Μεραρχίας Πινερόλο, για τους οποίους κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά πιο κάτω.

Β) Έπειτα είναι τα σπίτια και νοικοκυριά που χάθηκαν, οι οικοσκευές, τα κλινοσκεπάσματα, τα ρούχα, τα τρόφιμα, γενικά τα είδη επιβίωσης των ανθρώπων, οι οποίοι βρέθηκαν από την μια στιγμή στην άλλη γυμνοί κι ανέστιοι. Αθώοι άμαχοι που βρέθηκαν να σχοινοβατούν στο όριο ζωής και θανάτου από πείνα, κρύο και ασθένειες, έμμεσες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές που δεν καταγράφονται πουθενά.

Γ) Αθέατη καταστροφή, αλλά με βαθύ ουσιαστικό περιεχόμενο και αξία ανεκτίμητη, είναι η απώλεια των τεκμηρίων συλλογικής μνήμης, οικογενειακά, ατομικά ενθυμήματα, φωτογραφίες αγαπημένων προσώπων, στρατιωτών σε προγενέστερους πολέμους, έγγραφα, συμβόλαια, γενικά ιστορικά τεκμήρια του τόπου, πολύτιμες πηγές και μνήμες που χάθηκαν για πάντα.

Δ) Ανυπολόγιστη είναι η πολιτιστική καταστροφή του Λαϊκού Πολιτισμού, διότι χάθηκε για πάντα το ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό χρώμα των χωριών, τα περισσότερα δίπατα μεγάλα σπίτια, πολλά εξ αυτών αρχοντικά. Όσα κτίστηκαν μετά ήταν της ανάγκης και χωρίς ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία και τα περισσότερα ισόγεια.

Ε) Σημαντικές ήταν και οι ζημιές στα εκκλησιαστικά μνημεία, μοναστήρια και εκκλησιές των χωριών μας, τα οποία δε σεβάστηκαν οι κατακτητές. Από έκθεση

Νομομηχανικού της Νομαρχίας Καρδίτσας που κατατέθηκε στις 28-9-1945, (η οποία διασώζεται στο Αρχείο της Ιεράς Συνόδου Εκκλησίας της Ελλάδος, φάκελος Εθνικών Πολεμικών Θεμάτων, Πολιτιστική καταστροφή), προκύπτει ότι στο Νομό Καρδίτσας την περίοδο της Κατοχής, στο Νομό Καρδίτσας έγιναν καταστροφές σε εκκλησίες και μοναστήρια οι οποίες αποτιμήθηκαν σε 2.237.000.000 προπολεμικές δραχμές (οι οποίες είχαν άλλη ισχύ και αξία από τις μεταπολεμικές). Από αυτό το ποσό 549.000.000 προπολεμικές δραχμές αφορούν τις εκκλησίες του τ. Δήμου Νεβροπόλεως και σήμερα Δήμου Λίμνης Πλαστήρα, πλην των χωριών Καστανιά – Μούχα και Άγιο Γεώργιο που σήμερα ανήκουν στην Καρδίτσα.

Για την Ιστορία θα αναφέρουμε τις εκκλησίες που κάηκαν μερικώς ή ολικώς σε κάθε χωριό, αρχής γενομένης με την Ι. Μονή Κορώνης (180 εκ. δρχ), την Ι. Μονή Αγίας Τριάδας Βουνεσίου (χωρίς εκτίμηση οικονομική, παρότι ολική η καταστροφή), Βλάσδου (κεντρική) 80 εκ., Βουνέσι (Θεοτόκου) 20 εκ, Μεσενικόλα (κεντρική) 20 εκ, Κερασιά (κεντρική) 10 εκ., Κρυονέρι 10 εκ., Αγ. Αθανάσιος Λαμπερού 6 εκ., Νεοχώρι α) Άγιος Γεώργιος 40 εκ., Παναγία 50 εκ., Πορτίτσα 10 εκ. Μπεζούλα κεντρική 60 εκ. Πορτίτσα 10 εκ. Μούχα 7 εκ. Καστανιά 6 εκ. Φυλακτή 40 εκ.

Ανεξάρτητα από την απόκλιση ή σύγκλιση των στοιχείων, η οδυνηρή πραγματικότητα ήταν μία: Οι άνθρωποι καλούνταν να αντιμετωπίσουν τον βαρύ χειμώνα του 1943 με συνθήκες ολοσχερούς και μερικής καταστροφής, αν και τα όρια αυτά είναι δυσδιάκριτα. Όταν βρέχει ή χιονίζει, η πρόχειρη στέγη από καμένο τσίγκο ή σανίδια δεν σε προστατεύει από το νερό, ούτε τα κουρέλια στα καμένα παράθυρα διασφαλίζουν συνθήκες διαβίωσης. Ο βαρύς χειμώνας ήταν μεγάλο πρόβλημα, η λιγοστή τροφή εξαντλούνταν σε λίγο καλαμπόκι και γάλα από τις οικόσιτες κατσίκες. Ρούχα και παπούτσια δυσεύρετα, οι άνθρωποι πεινασμένοι, προσπάθησαν να βρουν καταφύγιο μέσα στα καμένα, αν ήταν επισκευάσιμα, σε εκκλησίες, καλύβια σε χωράφια και κτηνοτροφικούς οικισμούς, κοντά σε συγγενείς και φίλους στοιβαγμένοι ο ένας επάνω στον άλλο. Οι ασθένειες θέριζαν και οι νεκροί αυτής της κατηγορίας δεν αναφέρονται σε κανέναν κατάλογο, όπως το νεογνό του Φώτη Κοτοπούλη (Βουνέσι) το οποίο πέθανε από υποθερμία στο δάσος.

Τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύουν το διπλό ολοκαύτωμα των χωριών Βουνέσι και Μεσενικόλα από Ιταλούς και Γερμανούς, το ολοκαύτωμα των χωριών Πεζούλα, Φυλακτή, Νεράϊδα, Καρίτσα, αλλά και των άλλων χωριών που καταστράφηκαν μερικώς από τους Γερμανούς, είναι αδιαμφισβήτητα γεγονότα, τα οποία στοιχειοθετούν την αναγνώριση του σημερινού Δήμου Λίμνης Πλαστήρα σε μαρτυρικό Δήμο, σύμφωνα με την ιστορική, νομική πραγματικότητα, αλλά και με την ηθική αναγκαιότητα για δικαίωση έστω και 80 χρόνια μετά.

Στον Δήμο Λίμνης Πλαστήρα των Θεσσαλικών Αγράφων, συντελέστηκαν εγκλήματα πολέμου, τα οποία ογδόντα χρόνια μετά παραμένουν στο σκοτάδι, χωρίς ποτέ να ζητήσει κάποιος έστω και μία συγγνώμη για αυτά, ακόμα και για λόγους συμβολικούς.

Ένα άλλο άγνωστο έγκλημα πολέμου, το οποίο δεν αναδείχθηκε όσο θα έπρεπε, είναι και οι νεκροί Ιταλοί στρατιώτες της Μεραρχίας Πινερόλο, οι οποίοι από κατακτητές βρέθηκαν φιλοξενούμενοι στα Αγραφιώτικα χωριά, μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας το φθινόπωρο του 1943 με τους συμμάχους και την συνεργασία της Μεραρχίας Πινερόλο με την Εθνική Αντίσταση, τον ΕΛΑΣ και τους Εγγλέζους που

είχαν την ευθύνη.Περισσότεροι από 1.000 Ιταλοί χάθηκαν στον πρόχειρο καταυλισμό στη Νεράϊδα, άλλοι εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς, άλλοι αφανίστηκαν από πείνα, κρύο, ασθένειες και γενικά τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης που τους οδήγησαν στο θάνατο. Περίπου 5.500 Ιταλοί σώθηκαν διότι φιλοξενήθηκαν στα Αγραφιώτικα χωριά και γλίτωσαν τον βέβαιο θάνατο.

Αυτή η φιλοξενία των χιλιάδων Ιταλών στα Αγραφιώτικα χωριά, πολλοί εξ αυτών σε σπίτια που έκαψαν οι ίδιοι οι Ιταλοί, στοιχειοθετεί μέγιστη ανθρωπιστική αντιμετώπιση, ψυχικό σθένος και μεγαθυμία που δεν απαντάται εύκολα στην παγκόσμια Ιστορία. Οι πρόγονοί μας είναι ίσως από τα ελάχιστα, αν όχι μοναδικά, παραδείγματα στον κόσμο, όπου οι κατεστραμμένοι να περιθάλπουν και φιλοξενούν πρώην κατακτητές. Φιλοξένησαν εκείνους που έκαψαν τα σπίτια τον Ιούνιο του 1943. Εκείνους που σκότωσαν εκατοντάδες Δυτικοθεσσαλούς στις μάχες του υψώματος 731 στη Βόρεια Ήπειρο (1941), ανάμεσά τους και Αγραφιώτες που έπεσαν στο καθήκον, νικώντας την Μεραρχία Πινερόλο στην εαρινή επίθεση που ο ίδιος ο Μουσολίνι συντόνιζε. Εκείνους που δολοφόνησαν αμάχους, ανάπηρους και γέροντες, διαπράττοντας πράξεις αδιανόητες για ειρηνικές περιόδους.

Οι Αγραφιώτες πρόγονοί μας έδειξαν με το τρανό παράδειγμά τους πόσο σημαντικό είναι να συγχωρείς και να συμπαραστέκεσαι στον αδύναμο μέχρι χθες εχθρό σου. Να θέτεις την ανθρωπιά, την ειρήνη, την φιλία των λαών, επάνω από κυβερνήσεις και πολιτικές σκοπιμότητες, που συνθλίβουν τις ανθρώπινες ζωές στις μυλόπετρες συμφερόντων των εμπόρων των εθνών. Να κάνεις την προσωπική σου υπέρβαση αναδεικνύοντας το μεγαλείο της φυλής και την Ελληνική ψυχή εις το διηνεκές.

Ογδόντα (80) χρόνια μετά, εμείς ως δημοτική αρχή νοιώθουμε το Χρέος να αναδείξουμε την Ιστορία και μέσα από την πολεμική τραγωδία, να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα. Έχουμε χρέος να αναδείξουμε την ιστορική μνήμη και μέσα από τις εκδηλώσεις «Μνήμες πολέμου – ρίζες Ειρήνης» να στείλουμε ξεκάθαρο το μήνυμα: ποτέ πια πόλεμος – ποτέ πια φασισμός, εμείς υπηρετούμε την ειρήνη και την φιλία των λαών.

Ως δημοτική αρχή ενός Δήμου με το βαρύτιμο όνομα του Νικόλαου Πλαστήρα, έχουμε χρέος να μην επιτρέψουμε να ξεχαστεί το ολοκαύτωμα των χωριών μας και να αποδώσουμε την οφειλόμενη τιμή και μνήμη στους νεκρούς προγόνους μας, γι' αυτό:

εισηγούμαστε

στο Δημοτικό Συμβούλιο:

Α) Την ανακήρυξη του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα Μαρτυρικού Δήμου

Β) την αναγνώριση ως μαρτυρικές κοινότητες των Τοπικών Κοινοτήτων Μορφοβουνίου, Μεσενικόλα, Μοσχάτου της Δημοτικής Ενότητας Πλαστήρα, του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα.

Γ) την αναγνώριση ως μαρτυρικές κοινότητες των Τοπικών Κοινοτήτων Πεζούλας, οικισμός Νεράϊδας Πεζούλας, Φυλακτής, Νεοχωρίου, Καρίτσας, Καρβασαρά, της Δημοτικής Ενότητας Νεβρόπολης, του Δήμου Λίμνης Πλαστήρα.

Δ) Την ένταξη των ανωτέρω στο Δίκτυο Μαρτυρικών Πόλεων και Χωριών περιόδου 1941-1944.

Για την τεκμηρίωση της ανωτέρω εισήγησης χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές τα κάτωθι βιβλία:

- Αγαπητός – Κυρίτσης Δημήτρης, «Το Μορφοβούνι (Βουνέσι) στην Αντίσταση και τον Εμφύλιο. Ο αποπλισμός του Κωστόπουλου», εκδόσεις Βεργίνα, Αθήνα 2020.
- Αλεξάνδρου Χαράλαμπος, Μεραρχία Πινερόλλο, Αθήνα 2008.
- Γερούκης Γ. Γενικό Στρατηγείο ΕΛΑΣ, Χωριόν Κεράσοβον Ευρυτανίας, Θεσσαλονίκη 1987, σελ.68 - 69
- Γιαννάκος Χρ. Ηλίας, Σελίδες μιας μικρής Ιστορίας, για ένα μεγάλο σκοπό, μια λαϊκή κατάθεση – μαρτυρία για την Εθνική Αντίσταση, Αθήνα, 1986.
- Γλέζος Μανώλης, «Εθνική Αντίσταση 1940 – 1945» τομ. Α και Β, εκδόσεις Στοχαστής», έκδ. Ε
- Καταφυγιώτης Λ., «Ιστορία της Θεσσαλίας και οι Θεσσαλοί Αγρόται», έκδ. Γ.Π. Ξένου, Αθήνα 1947. Σελ.105 Λιαππής Χρήστος,
- Μιαρίτης Βάσος Κ., Κερασιά η νύμφη της Νεβρόπολης και πετροπέρδικα των Αγράφων, Β΄ έκδοση, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 244, Δ΄ έκδοση 1994.
- Μηλίτσης Χρήστος Μιλτ., Αρματολίκια και Επαναστατικά κινήματα στα Άγραφα. Καρδίτσα – Μητρόπολη – Μεσενικόλας- Λίμνη Πλαστήρα και τα χωριά του τέως Δήμου της Νεβρόπολης. Αρχαιολογία – ιστορία – κατοχή – επαγγέλματα, Καρδίτσα 2009, σ. 384.
- Νάννος Παναγιώτης, περιοδικό «Ιστορήση» τ. 2/2022, σελ. 52, «Πεσόντες Βουνεσιώτες στους Εθνικούς Αγώνες»
- Νάννος Παναγιώτης, περιοδικό «Ιστορήση» τ. 3/2022, σελ. 152, «Κοινωνική Διαβούλευση για Μνημείο Εθνικής Συμφιλίωσης στο Βουνέσι»
- Νασιάκος Ηλίας, Τοπικά και Ευρύτερα Ιστορικά Συμβάντα και προσωπικά βιώματα, Μορφοβούνι 2006.
- Παΐσης Κώστας, «29-11-1943, ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΗΣ ΚΑΡΥΤΣΑΣ ΔΟΛΟΠΩΝ», σημείωμα αδημοσίευτο.
- Στρογγύλης Απόστολος «Η πρωτεύουσα της Ελεύθερης Ελλάδος – Η Καρδίτσα στην Αντίσταση», εκδ. Πετράκης, Αθήνα 1988,
- Τσιαμαντάς Αθανάσιος «Η Φυλακτή», Καρδίτσα 2022, σελ.56

Προφορικές μαρτυρίες από ηλικιωμένους κατοίκους των χωριών, αναλυτικά στο περιοδικό «Ιστορήση» τ.4/2023.